

Umetnost

Razstava Maleš-Cuderman

Jeseni 1927 sta nastopila s kolektivnima razstavama v Jakopičevem paviljonu dva mlada slikarja, ki sta semintja že tudi prej kaj pokazala, a sta šele s to skupno razstavo omogočila začasno sodbo o njuni nadarjenosti in usmerjenosti. Sta to dva Kamničana Stane Cuderman in Miha Maleš. Eno napako, ki jo pogosto zagreše začetniki, je pri tem napravil Maleš, ki je na škodo lažje preglednosti in večje efektnosti dobrih stvari razstavil kar blizu 300 grafik (par manjpomembnih oljnatih slik bi bil brez škode lahko pustil doma). Posebno vsa iz razglednic in Mohorjeve knjige »Slovenski možje« znana umetniško brezpomembna serija slovenskih in drugih velikih mož bi bila s pridom izostala.

Maleš je izrazil grafik. Študiral je v Zagrebu, na Dunaju in v Pragi in se zdi, da je izmed vseh učiteljev največ vplival nanj prof. Broemse, kateri je nekako razvezal njegov umetniški jezik, ki je izpregovoril v mladostni sentimentalnosti. Izraz tega, kar doživlja njegovo kmečko sentimentalno srce — kakor sam pravi v uvodu h katalogu —, naj bi bila njegova umetnost in sicer, kar se da neposreden, tako da se mu vse brez ozira na umetniške programe ukloni v adekvatno linijo in formo. Njegov tu izraženi umetniški nazor je iskren, idealen, dà, mogoče celo preveč idealen, a upravičen, kajti bogastvo srca in duše je prvi predpogoj za umetnika, sicer mu ne pomagajo vsi programi nič; pa tudi vse bogastvo ne pomaga nič, če si ni osvojil v mučnem šolanju in delu primernih sredstev. In sredstva grafike obvlada Maleš z nekim elementarnim razumevanjem za nje kakor malokdo pri nas.

Najboljši je res tam, kjer se da popolnoma voditi od svoje sanjave fantazije, slaboten pa v bolj mehaničnih in realistično posnemalskih nalogah, kar se kaže v naročenih delih, posebno v portretih slavnih mož. Da ga niso ti uvedli v našo javnost, bi bil bržkone s to razstavo dosegel večji efekt. Posebno mnogoštevilno so bile zastopane litografije, ki omogočajo precej neposredno upodabljanje umetniške zamisli. Značilna za to, kako porablja to izrazno sredstvo in za njegovo podajanje motiva, ki ga njegovo čuvstvo odene z nekim mehkim otožnim razpoloženjem, je n. pr. Deklica s predmestja, reproducirana v št. 1. Veliko vlogo v njegovem motivnem svetu igra ljubezen. Druga tehnika, ki jo posebno goji, je monotipija, ki prav tako dovoljuje sorazmerno veliko neposrednost izraza. Malo so zastopane ujedenska, suha igla, linorez in aquatinta; na tretjem mestu je pri njem lesorez, ki ga pogosto kolorira in se mu v to smer odpirajo prav lepe perspektive. Listi kakor Deklica iz bara (1926), Asiški ubožec (1927) in Sveta mati (1927) so prav uspeli. Sveta mati je naravnost primer, kaj se da s potrebno samo-

stojnostjo napraviti iz naših narodnih motivov. Semintja izrazi s spretno porabo lesorezne tehnike prav rafinirane učinke, kakor pri Snu (1927), gdč. J. Murkovi (1927), Psihi (1923). Poleg grafik je razstavil tudi serijo risb, ki jih deloma učinkovito kolorira (n. pr. Jutro 1927). Zadnji čas se nagiblje k primitivni obrisni risbi, katero ohrani čisto in zelo učinkovito v njeni neposredni poetični preprostosti, da spominja na narodno pesem, kakor pri ciklu Risbe o ljubezni (1927), ali pa jo ob konturi podpre s pikčastim spremstvom, ki služi rezko plastičnemu izrazu, kakor pri avtoportretu (1927) na naslovni strani kataloga ali pri portretu žene, ki smo ga priobčili. Radi nežne poezije, ki brni skozi velik del njegovih del, in tehnične spretnosti obetam Malešu bodočnost. S tal, ki jih je ta razstava nakazala, smemo pričakovati obogatitev našega umetniškega zaklada.

Stane Cuderman je pretežno slikar. Pod vplivom šole in okolice se je poskusil tudi v grafiki (radiranka, lesorez, avtotipija), a ni našel v nji svojega pravega izraznega sredstva. V njegovem razstavljenem delu, ki je razen grafik obsegalo 64 del, je prevladovala oljnata tehnika. Miselno se giblje v krogu moderne, nekam nejasne duševne usmerjenosti. Koliko je v njem resničnega mysticizma, ki ga je naznačil v velikem lastnem portretu in s te strani zanimivem Vstajenju, bo pokazala bodočnost. Kaj je pri njem pristno, kaj samo nepristen odraz moderne miselnosti, še ni mogoče določiti. Ugotovimo pa lahko, da tehnika obvlada tako, da mu tu in tam omogoča naravnost presenetljivo efektnost in da je gotovo dober tam, kjer je neposreden in iskren, kakor pri portretu g. S. S. ali pri manjšem lastnem portretu. Na drugi strani pa ravno njegovi portreti dokazujejo, da bi se prav lahko sprevrgel v salonsko osladnost, česar mu ne želim. Med zanimive slike spadajo, razen imenovanih, Zadnja večerja (eno izmed njegovih starejših del, efektno pojmovano, četudi biblično nezadovoljivo in nekam psihološko pretirano). Dve drugi skrbno izdelani religiozni kompoziciji pa sta vredni vse pažnje, Vstajenje in Snemanje s križa. Prva, ki še ni popolnoma dovršena, predstavlja iz groba vstalega prepričevalno plavajočega kvišku; še bolj podčrtava na desni to prepričevalnost nežni motiv dveh drugih kvišku plavajočih teles. Snemanje pa, ki smo ga priobčili, mislim, da zadosti ilustrira Cudermanovo talentiranost za religiozne kompozicije. Zdi se, da je Cuderman manj umetnik neposrednega doživetja kakor miselne kalkulacije in n. pr. v portretu konsekventno izdelanega realističnega posnetka.

Cuderman se je dolgo pripravljaj na svoj prvi kolektivni nastop v domovini in zdi se, da je nastopil ravno o pravem času; če bi bil prej, bi nas bil najbrže razočaral, tako pa je vzbudil up, da bo za starimi izpolnil eno izmed vrzeli.

Frst.